

Wyrok z dnia 2 lipca 1998 r.

II UKN 125/98

1. Osoba, która do dnia 31 grudnia 1990 r. przekazała gospodarstwo rolne, ale nie osiągnęła jeszcze wieku emerytalnego i dlatego miała przyznaną emeryturę na podstawie decyzji warunkowej, może stosownie do art. 108 zdanie 2 ustawy z dnia 20 stycznia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 71, poz. 342 ze zm.) z chwilą spełnienia wszystkich wymagań ponowić wnioski o załatwienie sprawy według dotychczasowych przepisów, jednakże jej prawo do emerytury podlega ponownemu ustaleniu, ponieważ poprzednio wydana decyzja warunkowa utraciła moc z dniem 1 stycznia 1991 r.

2. Przepis art. 107 powołanej wyżej ustawy ma zastosowanie także do osób, które przed dniem 1 stycznia 1991 r. pobierały emeryturę pracowniczą i miały przyznaną warunkowo emeryturę rolną, jeżeli spełniają wszystkie wymagania do przyznania emerytury rolnej, przewidziane w dotychczasowych przepisach.

Przewodniczący SSN: Maria Tyszel, Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Stefania Szymańska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 2 lipca 1998 r. sprawy z wniosku Mariana Z. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w C. o świadczenie zbiegowe, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach z dnia 20 listopada 1997 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 15 maja 1990 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. przyznał Marianowi Z. emeryturę z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego następcy, z zaznaczeniem, że wypłata świadczenia ulega zawieszeniu do czasu nadesłania aktu notarialnego o przekazaniu gospodarstwa i ukończenia 60 lat życia.

Wnioskodawca przekazał gospodarstwo rolne następcy w dniu 13 grudnia 1990 roku. W dniu 7 lutego 1997 r. Marian Z. wystąpił z wnioskiem do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziału Regionalnego C. o wypłatę połowy emerytury rolnej w zbiegu z emeryturą pracowniczą, którą pobiera od 1984 r. Po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego organ rentowy ustalił, iż wnioskodawca był samoistnym posiadaczem gospodarstwa rolnego dopiero od lipca 1966 roku, w związku z czym decyzją z dnia 12 marca 1997 r. odmówił mu prawa do „wcześniejszej” emerytury rolnej z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego następcy, a tym samym prawa do świadczenia zbiegowego, z uwagi na brak wymaganego 30-letniego okresu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Organ rentowy nie uwzględnił okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców, ponieważ wnioskodawca nie był domownikiem w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 286 ze zm.), a „nadto pobiera świadczenie pracownicze z uwzględnieniem okresu pracy w szkolnictwie od 1953 roku”.

Wnioskodawca w odwołaniu domagał się zmiany decyzji i przyznania prawa do „świadczenia zbiegowego”.

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Częstochowie uznał zaskarżoną decyzję za prawidłową i wyrokiem z 3 marca 1997 r. oddalił odwołanie.

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca domagał się jego zmiany i przyznania prawa do pobierania w zbiegu emerytury pracowniczej i 1/2 emerytury rolnej.

Wyrokiem z 20 listopada 1997 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację. W uzasadnieniu wyroku Sąd podkreślił, iż prawo do pobierania świadczeń zbiegowych, tj. emerytury pracowniczej z emeryturą rolną przewidywała ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników i członków ich rodzin (w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 lutego 1989 r., Dz. U. Nr 10, poz. 53). Dla nabycia prawa do pobierania świadczeń w zbiegu należało spełnić warunki wynikające z tej ustawy; zatem wnioskodawca pod rządami ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. z

1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm.) musiałby spełnić warunki, od których było uzależnione przyznanie emerytury rolnej. Wprawdzie decyzją z 15 maja 1990 r. wnioskodawcy przyznano emeryturę rolną, jednakże przyznanie to było warunkowe, tj. uzależnione od przekazania gospodarstwa rolnego do końca 1990 r. oraz od ukończenia 60 lat życia. Ustawa z 14 grudnia 1982 r. obowiązywała do 31 grudnia 1990 r. Z dniem 1 stycznia 1991 r. weszła w życie ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r. Nr 71, poz. 343). Zgodnie z art. 108 tejże ustawy, decyzja z 15 maja 1990 r. straciła moc, gdyż wnioskodawca przed dniem wejścia w życie tej ustawy, tj. przed 1 stycznia 1991 r., nie spełnił wszystkich wymagań, od których zależało przyznanie prawa do emerytury rolnej. Wprawdzie przekazał gospodarstwo rolne w grudniu 1990 r., ale nie ukończył 60 lat, gdyż wiek ten osiągnął dopiero w 1996 r. (ur. 25 marca 1936 r.).

Ponadto, biorąc pod uwagę, że wnioskodawca od 1984 r. pobiera emeryturę pracowniczą, to - stosownie do art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników - nie ma podstaw do rozpatrywania uprawnień do emerytury na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin. Natomiast zbędne jest ustalenie prawa do emerytury z ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, bo ta ustawa nie przewiduje już zbiegu świadczeń, tj. emerytury pracowniczej i emerytury rolnej, a tego domagał się wnioskodawca w odwołaniu do Sądu Wojewódzkiego, jak i w apelacji.

W kasacji opartej na podstawie z art. 391¹ pkt 1 KPC, tj. zarzucie naruszenia art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez niesłuszne przyjęcie, iż ten przepis uniemożliwia uwzględnienie wniosku o przyznanie „świadczenia zbiegowego”, wnioskodawca domagał się uchylecia zaskarżonego wyroku i uwzględnienia „wniosku o przyznanie świadczenia zbiegowego”.

W uzasadnieniu kasacji podniósł, iż: 1) emerytura rolna została mu przyznana na mocy decyzji z 15 maja 1990 r., a jedynie jej wypłata została zawieszona wobec tego, iż w dacie wydania decyzji nie miał jeszcze 60 lat. Obecnie osiągnął ten wiek oraz spełnia wszystkie ustawowe wymagania do otrzymania wnioskowanego „świadczenia zbiegowego”, w tym odpowiedni okres prowadzenia gospodarstwa rolnego. Z dokumentów będących w dyspozycji KRUS-Oddziału Regionalnego w C. bezspornie wynika, że prowadził gospodarstwo rolne od 1 września 1957 r. jako posiadacz samoistny, a od 27 grudnia 1975 r. - jako jego właściciel; 2) emeryturę pracowniczą

otrzymał w 1984 r., a więc nie ubiega się obecnie o analogiczne świadczenie, gdyż już je otrzymał. Natomiast ponawia wnioski o przyznanie w zbiegu świadczenia rolnego, prawo do którego już nabył, a którego wypłata podlegała tylko czasowemu zawieszeniu ex lege.

Pełnomocnik Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w W. na rozprawie przed Sądem Najwyższym wnosił o oddalenie kasacji z tego powodu, że wnioskodawca nie spełnia wymagań do przyznania emerytury rolnej, gdyż przy ustaleniu prawa do emerytury pracowniczej został uwzględniony także okres jego pracy w gospodarstwie rodziców (lata 1952 -53).

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Nie jest trafny pogląd wyrażony w kasacji, iż decyzja z 15 maja 1990 r. przesądza na korzyść żądanie wnioskodawcy przyznania emerytury rolnej w zbiegu z pobieraną emeryturą pracowniczą na mocy art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Decyzja z 15 maja 1990 r., mocą której ustalono prawo wnioskodawcy do emerytury rolnej, była decyzją warunkową. Wydanie takich decyzji było możliwe pod rządami ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. W odniesieniu do wnioskodawcy wydanie takiej decyzji oznaczało, że będzie mu przysługiwała emerytura rolna po osiągnięciu 60 lat życia pod warunkiem przekazania gospodarstwa rolnego do końca grudnia 1990 r. Wnioskodawca spełnił wymaganie przekazania gospodarstwa rolnego w określonym terminie, jednakże w dacie 31 grudnia 1990 r. nie miał jeszcze ukończonych 60 lat. Z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r., tj. z dniem 1 stycznia 1991 r., decyzje ustalające warunkowo prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin utraciły moc, jeżeli warunki nabycia prawa nie zostały spełnione przed dniem wejścia w życie ustawy a to stosownie do art. 108 zdanie pierwsze.

Osoba zainteresowana może wprawdzie - stosownie do art. 108 zdanie drugie - z chwilą spełnienia wszystkich warunków ponowić wnioski o załatwienie sprawy według dotychczasowych przepisów, jednakże jej prawo do emerytury musi być ponownie ustalane, a to z uwagi na to, iż poprzednio wydana decyzja warunkowa utraciła moc. Oznacza to, że ustalenia zawarte w takiej decyzji nie mają mocy wiążącej.

Ustawodawca jedynie stworzył możliwość rozpatrzenia ponownie wniosków takich osób na podstawie dotychczasowych przepisów. Nie można bowiem wyłączyć sytuacji, iż przyznanie świadczenia na podstawie dotychczasowych przepisów jest korzystne dla osoby zainteresowanej. Oczywiście, odnosić się to może tylko do osób, które przekazały gospodarstwo rolne do końca 1990 r. Przekazanie gospodarstwa bowiem stanowiło - poza ściśle określonymi wyjątkami - warunek ubiegania się o przyznanie świadczeń emerytalno - rentowych na podstawie dotychczasowych przepisów.

Nie jest uzasadniony także następny zarzut kasacji, iż dokumentacja znajdująca się w aktach rentowych przeczy ustaleniu, że wnioskodawca prowadził gospodarstwo rolne jako samoistny posiadacz dopiero od 1966 r. Wbrew twierdzeniom wnioskodawcy, że prowadził gospodarstwo jako samoistny posiadacz już od 1957 r., przeprowadzone przez organ rentowy postępowanie dowodowe potwierdziło prowadzenie gospodarstwa w takim charakterze dopiero od 1966 r. Ma to istotne znaczenie, gdy chodzi o ocenę prawa wnioskodawcy do emerytury rolnej w świetle art. 21 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Przepis ten bowiem wymaga wykazania się prowadzeniem gospodarstwa rolnego lub pracy w nim przez okres co najmniej 30 lat, gdy rolnikiem jest mężczyzna. Nie ma zaś podstaw do uwzględnienia okresu pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym rodziców. Wprowadzenie pojęcia domownika zostało wprowadzone dopiero w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r., jednakże wyszczególnione w art. 2 pkt 2 tejże ustawy wymagania, jakim powinien odpowiadać członek rodziny rolnika, by można było uznać go za domownika, należy pomocniczo stosować także przy dokonywaniu oceny, czy istnieje podstawa do zaliczenia osobie zainteresowanej pracy w gospodarstwie rolnym w okresach wcześniejszych. Chodzi więc o takich członków rodziny rolnika, którzy pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi dla nich główne źródło utrzymania. Wnioskodawca od 1953 roku do 1983 r. nieprzerwanie pracował jako nauczyciel. Dlatego słusznie organ rentowy, z czym następnie zgodził się Sąd Wojewódzki, nie uwzględnił okresu jego pracy w gospodarstwie rolnym rodziców, co w konsekwencji przesądziło o negatywnym załatwieniu jego wniosku z dnia 9 lutego 1997 r. Wnioskodawca bowiem nie spełnia wymagania prowadzenia gospodarstwa rolnego i pracy w nim co najmniej przez okres 30 lat.

Nie ulega wątpliwości, że osoby, które pobierały przed dniem 1 stycznia 1989 r. (tj. przed wejściem w życie ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, Dz. U. Nr 10, poz. 53) świadczenie rolnicze w zbiegu z innymi świadczeniami o charakterze rentowym albo przed tym dniem pobierały jedno świadczenie, ale złożyły wniosek o świadczenie rolnicze i przekazały gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r. i mają z tego tytułu przyznane świadczenie rolnicze, są uprawnione do pobierania tych świadczeń na zasadach dotychczasowych (art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r.). Z dobrodziejstwa tego korzystają więc także osoby, które miały przyznaną wcześniej emeryturę pracowniczą, a następnie w uwzględnieniu wniosku o emeryturę rolną złożonego do 30 czerwca 1990 r. i po przekazaniu gospodarstwa rolnego do 31 grudnia 1990 r. otrzymały taką emeryturę. Przepisy dotychczasowe dopuszczały bowiem także zbieg emerytury rolnej z emeryturą z innego ubezpieczenia społecznego.

Zdaniem Sądu Najwyższego, zasadę tę należy także stosować do osób, które przed dniem 1 stycznia 1991 r. pobierały emeryturę pracowniczą oraz złożyły wniosek o emeryturę rolną do 30 czerwca 1990 r. i przekazały gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1990 r., jednakże otrzymały decyzję ustalającą warunkowo prawo do emerytury rolnej tylko z uwagi na nieosiągnięcie wieku emerytalnego, o ile po rozpoznaniu obecnie ich wniosków o załatwienie sprawy według dotychczasowych przepisów spełniają warunki do przyznania emerytury rolnej według dotychczasowych zasad. Osoby takie bowiem także przekazały gospodarstwa rolne, a więc „pozbyły się” swego „warsztatu pracy” co było warunkiem przyznania świadczeń rolniczych według dotychczasowych przepisów. To, że nie osiągnęły one jeszcze wieku emerytalnego, przewidzianego w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, nie powinno działać na ich niekorzyść, skoro już nie miały w swoim posiadaniu gospodarstwa, które przekazały licząc na przyznanie emerytury rolnej po dojściu do tego wieku, a co było zgodne z wolą prawodawcy dokonania zmiany pokoleniowej w rolnictwie. Zdaniem Sądu Najwyższego w tym kierunku należy zatem wyklądać art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Mimo wyjątkowego charakteru tego przepisu nie można poprzestać wyłącznie na wykładni językowej z pominięciem wykładni celowościowej i systemowej. Odmienna wykładnia byłaby nieuzasadniona jako krzywdząca takie osoby. W dacie przekazywania gospodarstwa - zgodnie z wymo-

gami obowiązujących przepisów, nie mogły bowiem one przewidzieć, że przekazanie gospodarstwa rolnego nie przyniesie im żadnej korzyści w zakresie prawa do emerytury rolnej.

Powyższe rozważania nie mogą jednak doprowadzić do podważenia rozstrzygnięcia niniejszej sprawy. Dlatego kasacja podlega oddaleniu na mocy art. 393¹² KPC.

=====